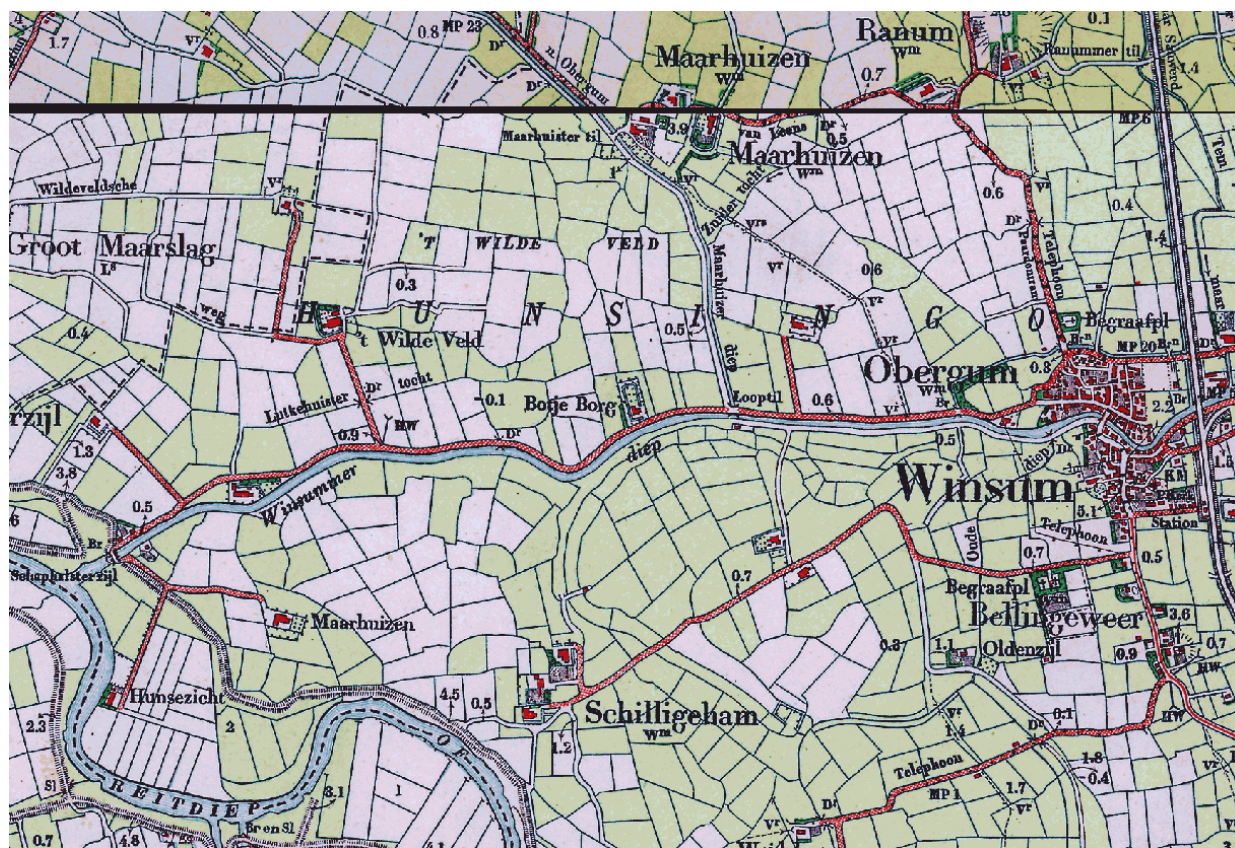

Baatjeborg, Schouwerzijlsterweg 13 te Winsum, gemeente Winsum

Een Archeologisch Bureauonderzoek

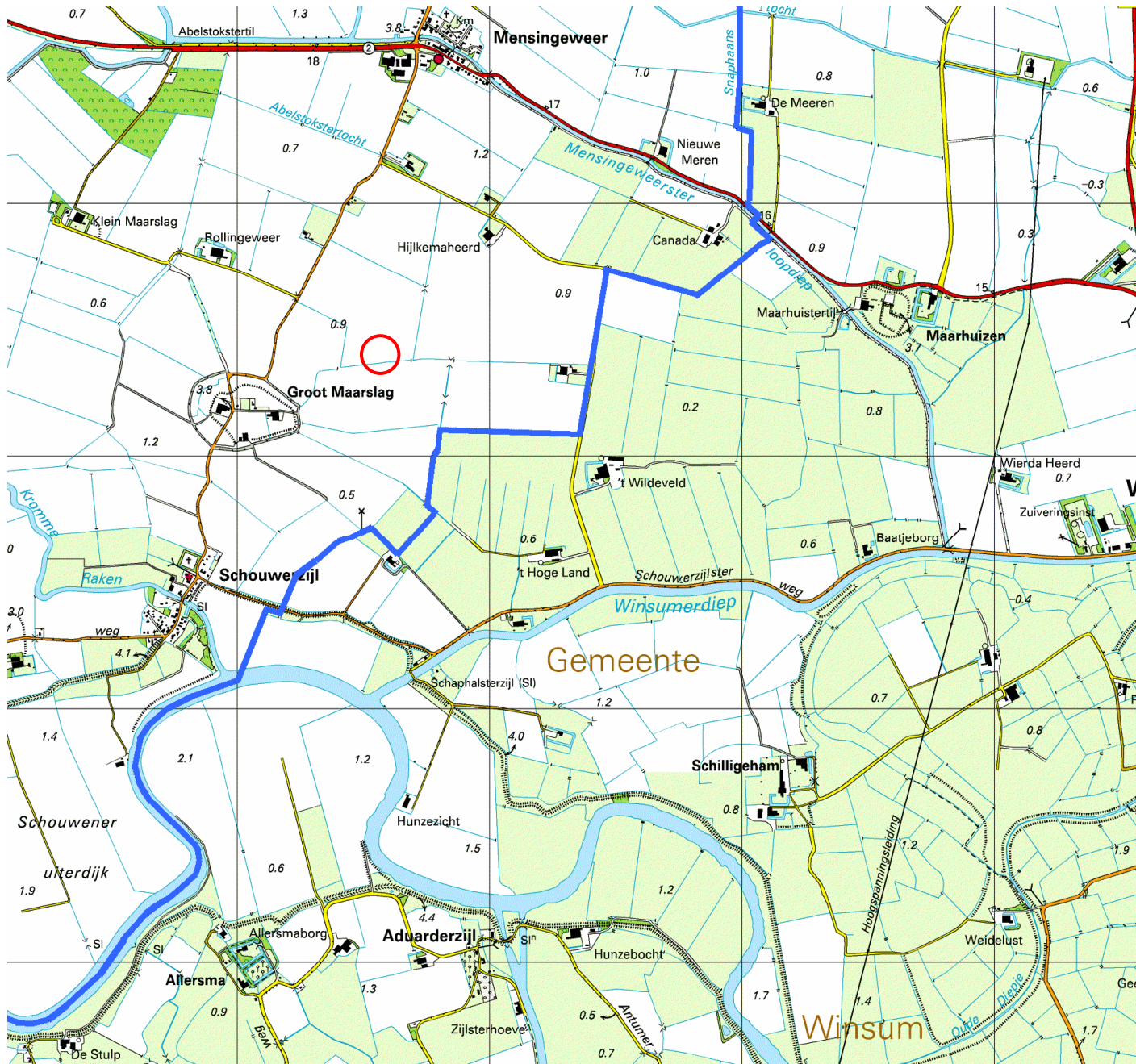
Baatjeborg, Schouwerzijlsterweg 13 te Winsum, gemeente Winsum

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van BügelHajema Adviseurs bv, vertegenwoordigd door mevr. A. de Vries, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Schouwerzijlsterweg 13 te Winsum (zie figuur 1). Deze locatie wordt Baatjeborg genoemd. Aanleiding voor dit onderzoek is het voornemen de schuren ten noorden van de woning te slopen. Mogelijk wordt in de toekomst de borgbracht hersteld. De bestaande boerderij met de aangebouwde bijshuur zal alleen intern worden verbouwd. Het gebied waar de ingrepen gaan plaatsvinden wordt hieronder verder aangeduid als plangebied.

Figuur 1: Baatjeborg, Schouwerzijlsterweg 13 (Topografische Atlas Groningen). Het plangebied is omcirkeld.

Informatie

Het plangebied ligt in het kweldergebied ten noorden van het Winsummerdiep. Het Winsummerdiep is een deel van de waterloop de Delf die in de vroege middeleeuwen gegraven is voor waterafvoer vanuit het veengebied en als waterweg. In het westen staat het Winsummerdiep in verbinding met het Reitdiep dat in de vroege middeleeuwen

een zeearm was. Vanwege de gunstige ligging aan waterwegen kreeg Winsum in 1057 het marktrecht, muntrecht en tolrecht (Ligtendag, 1995: pp. 101-104).

De fysisch geografische kaart van de provincie Groningen laat zien dat het plangebied op een getij-afzettingsvlakte met kleinschalig reliëf ligt (code Mv1; zie bijlage: Fysisch geografische kaart). Op de bodemkaart is aangegeven dat in het plangebied knippige poldervaaggronden liggen, bestaande uit klei (code gMn85C; zie bijlage: Kaart archeologie). Op het Actueel Hoogtebestand is te zien dat het plangebied iets hoger dan de directe omgeving ligt (zie figuur 2). Afgetichelde percelen en afgegraven wierden zijn als laagtes herkenbaar. Ook zijn de oude meanders van het Reitdiep en de hogere ligging van de voormalige zeearm duidelijk herkenbaar

Figuur 2: Relatieve hoogteverschillen in het plangebied en omgeving (bron: www.ahn.nl). Het plangebied is aangegeven met een pijl. In de inzet rechts een detailopname van het plangebied.

De Baatjeborg is geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart als borgterrein uit de nieuwe tijd (AMK-terrein 7452; zie bijlagen: Kaart archeologie & Uitgebreide rapportage monumenten). In de directe omgeving van het plangebied liggen de wierden Maarhuizen uit de ijzertijd (AMK-terreinen 1191 & 15283), Luttekehuizen uit de vroege middeleeuwen (AMK-terrein 6373) en een middeleeuwse huiswierde (AMK-terrein 5316). Op de wierde Luttekehuizen bevond zich in de middeleeuwen een edele heerd. De AMK-terreinen in de bredere omgeving van het plangebied betreffen de dorpswierden Winsum (AMK-terrein 6892), Obergum (AMK-terrein 6747) en Ranum (AMK-terrein 1188) die alle uit de ijzertijd dateren, de laat-middeleeuwse Ripperdaborg (AMK-terrein 6833), de oude kern van Obergum en Winsum aan het Winsummerdiep (AMK-terrein 15207) en een aantal (huis)wierden. Onder deze laatste wierden bevinden zich Oldenzijl, waarop een Dominicaner klooster gevestigd was en waar resten van een grafveld uit de Romeinse tijd en vroege middeleeuwen zijn aangetroffen (AMK-terrein 6245), en Schilligeham, waarop een kloostervoorwerk gevestigd was (AMK-terrein 5318).

Grote gebieden in de omgeving van Baatjeborg behoorden tot kloostergoederen van met name het Aduarder klooster. Baatjeborg zelf maakte hier echter geen deel van uit (zie figuur 3 & hisgis.nl).

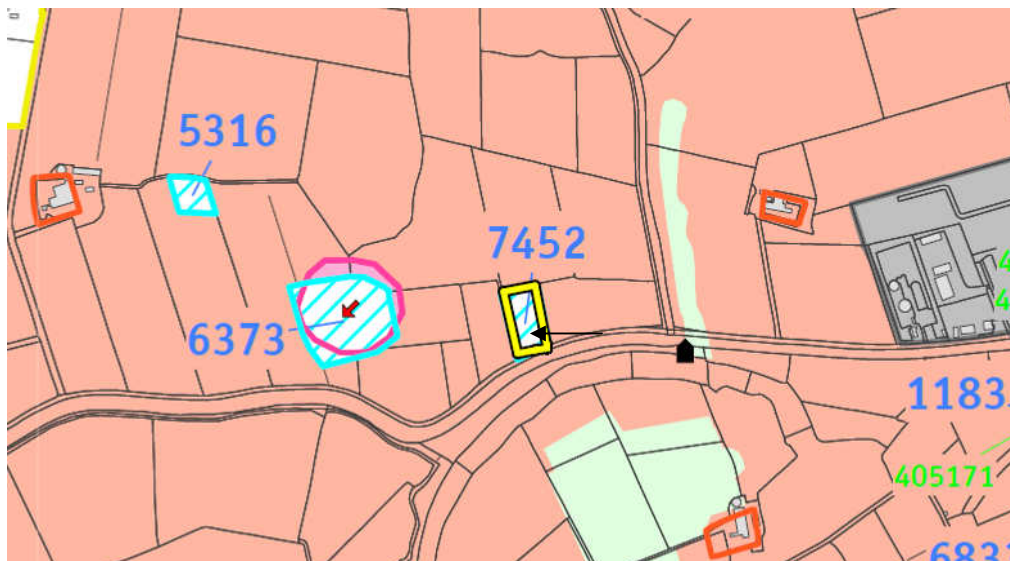
De naam Baatjeborg is afgeleid van de Batenborg die op deze plaats gestaan heeft. Die naam stamt waarschijnlijk uit de 17de eeuw en is ontleend aan de toenmalige (en tevens eerst bekende) eigenaresse Bate de Sighers. Al in de 18de eeuw was ook de naam Batjeborg in gebruik. Waarschijnlijk had het huis in de 17de en 18de eeuw niet de allure van een borg (Formsma, 1987: pp. 243-245). Het is onbekend of hier voor de 17de eeuw een borg of boerderij geweest is. De ligging van de Batenborg is aangegeven op de kaart van Theodorus Beckering uit 1781. Op de kadastrale minuut (gemeente Winsum, sectie A2) uit het begin van de 19de eeuw (gekarteed tussen 1811 en 1832) is het terrein weergegeven met huis en erf, boomgaard, omgrachting en het omliggende weiland en bouwland (zie figuur 3 & bijlage: Kadastrale minuut; zie watwaswaar.nl & hisgis.nl). Op de topografische militaire kaart van 1853 lijkt de situatie in het plangebied nog hetzelfde te zijn als op de kadastrale minuut (watwaswaar.nl).

Rond 1854, toen de Baatjeborg inmiddels in eigendom was van de familie Van Swinderen, werd de huidige woning gebouwd ter plaatse van/overlappend met de oude woning. Op de Bonnekaart uit 1909 is te zien dat het zuidoostelijke deel van de omgrachting gedempt is (zie bijlage: Projectie van de huidige situatie op de Bonnekaart). Op de topografische kaart van 1962 is ook het deel van de omgrachting ten westen van de bebouwing gedempt. Op de topografische kaarten van 1982 en 1989 is de verdere uitbreiding van de bebouwing ten noorden van de Baatjeborg te zien. Deze te slopen schuren liggen vrijwel geheel ter plaatse van de boomgaard en voor een klein gedeelte ter plaatse van het erf zoals weergegeven op de kadastrale minuut.

Figuur 4: Links: Baatjeborg op de kadastrale minuut. Rechts: Baatjeborg te midden van kloostergoed van het klooster te Aduard (olijfgroen).

Figuur 4: Uitsnede van Baatjeborg en omgeving uit de Archeologische beleidsadvieskaart en verwachtingskaart van de gemeente Winsum. Het plangebied is aangegeven met een pijl.

De archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Winsum (RAAP, 2008) geeft aan dat het plangebied een borgterrein betreft dat geregistreerd is op de Archeologische Monumentenkaart (zie figuur 4). Voor de omgeving geldt een hoge archeologische verwachting.

Overweging en advies

Het plangebied valt samen met de 17de-eeuwse Baatjeborg en is als zodanig geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart.

Afhankelijk van de funderingswijze van de bestaande schuren (funderings sleuven of een bouwput) is een archeologische begeleiding of archeologische inspectie van de sloopwerkzaamheden onder maaiveld noodzakelijk. In het geval de schuren onderkelderd zijn of middels een bouwput zijn aangelegd, dient er een archeologische begeleiding van de sloopwerkzaamheden (onder maaiveld) plaats te vinden. Hiervoor is een Programma van Eisen benodigd. Indien de schuren gefundeerd zijn op stroken of stiepen kan worden volstaan met een archeologische inspectie tijdens of meteen na afloop van de sloopwerkzaamheden. Tijdens de inspectie wordt vastgesteld of er al dan niet archeologische resten aanwezig zijn. De uitbraaksleuven worden door middel van metaaldetectie onderzocht.

Mochten bij de interne verbouwing van de boerderij bodemingrepen gaan plaatsvinden zoals de aanleg of uitbreiding van een kelder, dan wordt geadviseerd om deze werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

Indien in de toekomst de grachten rondom het terrein in ere worden hersteld, wordt geadviseerd om voorafgaand aan de werkzaamheden de exacte insteek, omvang en diepte van de grachten te bepalen door middel van een aantal boorraaien uit te voeren door een archeologische marktpartij. Het uitgraven van de gracht dient vervolgens onder archeologische begeleiding plaats te vinden. Voor het uitvoeren van een archeologische begeleiding is een Programma van Eisen (PvE) benodigd.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart;
- Kaart archeologie;
- Uitgebreide Rapportage Monumenten;
- Kadastrale minuut;
- Projectie van de huidige situatie op de Bonnekaart.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl).

ANWB, 2004. *Topografische atlas Groningen 1:25.000*. ANWB bv, Den Haag.

Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de provincie Groningen.

Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Archeologische verwachtingskaart en beleidskaart, Regio Noord-Groningen. Beek, J.L. & P.C. Vos, 2008. *Regio Noord Groningen, Gemeenten De Marne, Winsum, Bedum, Ten Boer, Loppersum, Eemsmond, Appingedam en Delfzijl. Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart*. RAAP-rapport 1732, eindversie 3 september 2008. RAAP Archeologisch Adviesbureau en Deltares.

Cultuurhistorische Waardenkaart Groningen. Provincie Groningen 2004.

Formsma, W.J., R.A. Luitjens - Dijkveld Stol & A. Pathuis, 1987 (tweede, herziene druk). *De Ommelander borgen en steenhuizen*. Van Gorcum, Assen/Maastricht.

Historisch Geografisch Informatiesysteem (www.hisgis.nl)

Ligtendag, W.A., 1995. *De Wolden en het water. De landschaps- en waterstaatsontwikkeling in het lage land ten oosten van de stad Groningen vanaf de volle middeleeuwen tot c.a. 1870*. REGIO-Projekt Uitgevers, Groningen.

Minuutplans uit het begin van de negentiende eeuw (www.watwaswaar.nl).

Schroor, M., 2003. *De Atlas van Kooper. Oude kaarten van de provincie Groningen*. Profiel Uitgeverij, Bedum.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. West Groningen*. Stiboka Wageningen.

Archeologische perioden

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 C14
paleolithicum midden	300000 - 35000 C14
paleolithicum laat	35000 C14 - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 C14
paleolithicum laat B	18000 C14 - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 - heden

Administratieve gegevens

provincie: Groningen

gemeente: Winsum

plaats: Winsum

toponiem: Schouwerzijlsterweg / Baatjeborg

bevoegd gezag: gemeente Winsum

opdrachtgever: BügelHajema Adviseurs b.v.

uiterste coördinaten: noordwest 228.428/594.724
noordoost 228.512/594.740
zuidoost 228.541/594.601
zuidwest 228.465/594.568

kaartblad: 7A

CIS-code: 47824

beheer documentatie: Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente Winsum en E-depot

uitvoerder: Libau

auteur: M. de Jong MA

autorisatie: drs. A. Mennens- Van Zeist

telefoon: 050-3126545
fax: 050-3123362
e-mail: info@libau.nl

